

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 15 juni 2005

Ö 474-04

PARTER

1. MA

Ombud: jur. kand. AO

2. Officina Paper AB:s konkursbo, 556234-9125, c/o konkursförvaltaren
CT

Ombud: advokaten PS

3. Junot AB, 556204-0559 (intervenient), Ollebo Gård,
230 44 BUNKEFLOSTRAND

Ombud: advokaten JG

SAKEN

Upphovsrättsintrång m.m.

BESLUT OM HÄNSKJUTANDE ENLIGT 56 KAP. 13 §
RÄTTEGÅNGSBALKEN

Växjö tingsrätt, beslut den 28 januari 2004 i mål T 1830-02

MA är tecknare och upphovsman till bl.a. ett antal olika motiv som använts som dekoration på gratulationskort och muggar. Mellan MA och Bonnier Presenta AB, numera Officina Paper AB (Officina) träffades den 4 juni 1997 ett förlagsavtal genom vilket rätten att mångfaldiga och försälja vissa av MAs alster uppläts till Officina. Enligt avtalet skulle MA erhålla en royalty om sju procent av produkternas försäljningspris.

Den 9 januari 2002 försattes Officina i konkurs. Konkursboet överlät bl.a. i lager liggande produkter som var dekorerade med MAs alster till Junot AB. MA hävde den 30 januari 2002 förlagsavtalet under åberopande av väsentligt kontraktsbrott på grund av obetalda royaltyfordringar samt anteciperat betalningsdröjsmål.

MA väckte talan mot konkursboet vid Växjö tingsrätt. Efter justering yrkade hon förpliktande för konkursboet att utge, i första hand, 224.748 kr utgörande vederlag för utnyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk samt skadestånd på grund av upphovsrättrinång. I andra hand yrkade hon 115.748 kr i vederlag för nyttjande av hennes prestation. Hon yrkade i sista hand att boet skulle förpliktas betala 144.585 kr, varav viss del avsåg mervärdesskatt. Av det sistnämnda beloppet utgjorde viss del royalty enligt förlagsavtalet och viss del skadestånd på grund av att produkterna sålts till underpris. I anslutning till huvudyrkandena framställdes även ränteyrkanden.

Konkursboet bestred käromålet.

Junot AB begärde att få inträda i rättegången på svarandesidan. Tingsrätten tillät intervention.

Tingsrätten har hänskjutit följande rättsfrågor till prövning av Högsta domstolen:

”Det antecknas att MA enligt förlagsavtalet mellan konkursbolaget och henne erhöll royalty på grundval av försäljning av exemplar samt att konkursboet inte hade träffat något avtal med eller erhållit något samtycke från henne avseende överlåtelsen.

1. Fråga huruvida konkursboets överlåtelse av konkursbolagets i lager liggande exemplar av upphovsrättsligt skyddade verk, till vilka spridningsrätten vid överlåtelsepunkten inte hade konsumerats, inneburit

i. upphovsrättsligt intrång medförande massaansvar för konkursboet

ii. nyttjande av MAs prestation medförande massaansvar för konkursboet, eller

iii. konkursboets konkludenta inträde i konkursgäldenärens förlagsavtal med MA medförande massaansvar för konkursboet.

2. Fråga huruvida konkursboets massaansvar i nu aktuella avseenden påverkats av det förhållandet att vissa av verken vid överlåtelsepunkten varken hade offentliggjorts eller utgivits.

3. Fråga huruvida konkursboets massaansvar enligt ovan påverkas av om MA kan anses ha hävt förlagsavtalet mellan henne och konkursgäldenären före den tidpunkt då konkursboet ingick avtal om överlåtelse av konkursbolagets i lager liggande exemplar av upphovsrättsligt skyddade verk.”

1.i Är exemplarförsäljningen att bedöma som ett upphovsrättsintrång

Konkursboets överlåtelse av lagret till Junot innebar i upphovsrättslig mening en spridning av exemplar av MAs verk till allmänheten. Om motsvarande försäljning hade vidtagits av Officina före konkursutbrottet hade emellertid denna inte på upphovsrättslig grund kunnat förhindras av MA. Så länge förlagsavtalet var gällande har konkursboets överlåtelse av exemplaren inte inneburit något upphovsrättsintrång.

1. ii Har massafordran uppkommit på grund av konkursboets förfogande över den upplåtna spridningsrätten

Tidpunkten för uppkomsten av en fordran har i doktrin och praxis ansetts relevant inte bara för bedömningen av om en fordran får göras gällande i en konkurs (5 kap. 1 § konkurslagen) utan också för bedömningen av om den är en konkursfordran eller en massafordran. Härvid har brukat anföras att det är uppkomsten av den väsentliga grunden för fordran som bestämmer denna tidpunkt (se t.ex. Welamson, Konkursrätt, s. 441 f.). Principen är i vissa fall svår att tillämpa på ömsesidigt förpliktande avtal (se t.ex. nedan). Vad gäller gränsdragningen mellan konkursfordran och massafordran kan principen även leda till resultat som kan vara materiellt otillfredsställande. I doktrinen har därför förordats att den som till ett konkursbo levererat en prestation, som han hade rätt att stoppa eller har rätt att

återta och som konkursboet tillgodogjort sig, får en mot boet gällande massafordran avseende vederlaget för prestationens utnyttjande (se bl.a. Möller, Konkurs och kontrakt, s. 635 f., Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 6 uppl. s. 419 och Lindskog, Kvittnings, s. 163 ff.). Visst stöd för sistnämnda synsätt finns i rättsfallet NJA 1986 s. 136, jämför dock rättsfallet NJA 1999 s. 617.

Förutsatt att MA vid konkursutbrottet haft en hävningsrätt, så har hon också haft en separationsrätt till den upplåtta spridningsrätten. – Det ovan angivna synsättet skulle då innebära att MAs royaltyfordran skulle vara att betrakta som en massafordran eftersom försäljningen skett med ianspråktagande av hennes spridningsrätt. Detta skulle således gälla oberoende av om avtalet var hävt och oberoende av om konkursboet genom försäljningen skulle anses ha inträtt i förlagsavtalet.

I SOU 2001:80 s. 230 f. har Förmånsrättskommittén föreslagit en ny bestämmelse i konkurslagen innebärande att om ett konkursbo förfogar över en mottagen prestation så att den inte kan återlämnas väsentligen oförändrad eller oförminskad eller prestationen är sådan att den inte kan återlämnas, skall konkursboet anses ha inträtt i avtalet såvitt avser denna prestation (jfr 63 § köplagen [1990:931]). I utredningen anges också, med hänvisning till rättsfallet NJA 1999 s. 617, att bestämmelsen skulle innebära en ändring av gällande rätt. Förslaget har inte lett till lagstiftning. Det synes mindre lämpligt att genom praxis nu införa förändringar av rättsläget i vad avser upphovsrättsupplåtelser som även skulle kunna få konsekvenser inom andra oreglerade områden för ömsesidigt förpliktande nyttjanderättsavtal utan att dessa konsekvenser närmare analyserats.

MA har anfört att det förfogande över hennes spridningsrätt som skett efter konkursutbrottet innebär att en massafordran avseende på försäljningen belöpande royalty har uppstått av det skälet att royaltyfordran skall anses ha uppkommit först genom försäljningsåtgärden. I doktrinen finns stöd för detta synsätt (se bl.a.

Lindskog, a.a., s. 159 och s. 165). Det kan konstateras att det är konkursboet som ensamt har haft rådigheten över det förhållande – exemplarförsäljningen – som utlöst den nu aktuella royaltyfordran. Emellertid har Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1966 s. 241 uttalat att en fordran på royalty får anses ha uppkommit genom förlagsavtalet och således före konkursutbrottet. Det föreligger inte sådana omständigheter i det nu aktuella fallet att det finns skäl att frångå detta uttalande.

Den av tingsrätten hänskjutna frågan skall således besvaras med att massafordran inte har uppkommit redan på den grunden att konkursboet efter konkursutbrottet har utnyttjat den upplåtta spridningsrätten vid överlåtelsen av exemplar av MAs verk till Junot.

1.iii Fråga om konkludent inträde i förlagsavtalet har skett genom exemplarförsäljningen

MA har gjort gällande att konkursboet genom försäljningen skall anses konkludent ha inträtt i förlagsavtalet. Det saknas med denna utgångspunkt skäl att vid frågans besvarande bedöma om det har förelegat hinder för boet att inträda i förlagsavtalet.

En bedömning av om ett konkursbo skall anses ha inträtt i ett förlagsavtal av förevarande slag måste göras med beaktande av samtliga omständigheter och rättsförhållandets art. Viss ledning kan analogivis hämtas från 63 § femte stycket köplagen vari anges att konkursboet skall anses ha inträtt i (köpe-) avtalet, om boet har förfogat över varan så att den inte kan lämnas tillbaka väsentligen oförändrad och oförminskad. Av särskild betydelse kan därför vara om ett konkursbo utöver försäljning av ineliggande exemplar har producerat nya exemplar under utövande av mångfaldiganderätten (jfr t.ex. Möller, Konkurs och kontrakt s. 651 f. samt Rosén, Upphovsrättens avtal, 2 uppl. s 143). Huruvida det förhållandet att

ett upplåtelseavtal överläts inom ramen för en rörelseöverlåtelse påverkar bedömningen är oklart. Det är också oklart om bedömningen av om ett konkludent inträde har skett påverkas i det fall konkursförvaltaren eljest skulle kunna anses ha gjort sig skyldig till ett straffbelagt upphovsrättrinång. Detsamma gäller frågan om ett massaansvar till följd av ett inträde skulle omfatta även före konkursutbrottet upplupna skulder. Det saknas dock anledning att ta ställning till dessa spørsmål inom ramen för den av tingsrätten ställda frågan.

Vid försäljning av exemplar av verken till Junot har som ovan konstaterats konkursboet förfogat över en upplåten rättighet som MA inte hade kunnat hindra konkursgäldenären att utöva så länge avtalet var gällande. Försäljningen avser ett inneliggande lager för vilka mångfaldiganderätten tagits i anspråk före konkursutbrottet och för vilka produktionskostnaderna burits av konkursbolaget. Försäljningen kan i detta fall jämföras med en normal avveckling av ett konkursbos varulager. Konkursboet kan därför inte anses konkludent ha inträtt i upplåtelseavtalet enbart genom exemplarförsäljningen.

2. Betydelsen av utgivning eller annat offentliggörande för konkursboets rätt att sprida exemplar

Enligt 42 § upphovsrättslagen är såväl själva upphovsrätten som manuskript samt exemplar av sådana konstverk som inte godkänts för offentliggörande skyddade mot utmätning för upphovsmannens skulder. Detsamma gäller för den till vilken upphovsrätten övergått genom ett familjerättsligt fång. I händelse av upphovsmannens eller dennes arvtagares konkurs skall således bl.a. icke offentliggjorda konstverk inte anses tillhöra konkursboet.

Den upphovsrättsliga förfoganderätt som genom förlagsavtal upplåtits till en förläggare och de fysiska exemplar som framställs med stöd av ett sådant avtal om-

fattas dock inte av något utmättningsförbud. Vid förläggarens konkurs tillhör förlagsrätten och de framställda exemplaren konkursboets oberoende av om verken i fråga blivit föremål för utgivning eller annat offentliggörande. Det föreligger inget på lag grundat generellt hinder mot konkursboets utövande av den upplåtna utgivningsrätten så länge avtalet är gällande och det aktuella avtalet innehåller inte något sådant mot konkursboet gällande hinder.

Således påverkas konkursboets massaansvar inte av det förhållandet att vissa av MAs verk vid överlåtelsepunkten varken hade offentliggjorts eller utgivits.

3. Betydelsen av en hävning av förlagsavtalet före spridningsåtgärden

Som Högsta domstolen har konstaterat under punkt 1.i har konkursboets försäljning inte inneburit något upphovsrättsintrång om förlagsavtalet alltjämt var gällande mellan parterna vid överlåtelsen av exemplar av MAs verk.

Om förlagsavtalet däremot hade hävts före exemplaröverlåtelsen, saknade konkursboet spridningsrätt till lagret. Konkursboets försäljning av exemplar av MAs verk utan hennes samtycke har i så fall inneburit ett upphovsrättsintrång, vilket enligt 2 § och 54 § första stycket upphovsrättslagen medfört ersättningskyldighet motsvarande åtminstone skäligt vederlag för utnyttjande av verken. Om intrånget skedde uppsåtligt eller av oaktsamhet, har det dessutom varit skadeståndsgrundande enligt 54 § andra stycket samma lag. Eftersom det är konkursförvaltarens (såsom ställföreträdare för konkursboet) åtgärd som är

ersättningsgrundande, har boet därmed ådragit sig massaansvar för ersättningen.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Svensson, Pripp, Lundius, Lindeblad och Calissendorff (referent)

Föredragande revisionssekreterare: Ihrfelt